

27. november 2000

katastrofa

Apokalipsa pod Mangartom

Kako so Ložani vztrajali pri življenju in kaj vse so morali preživeti

Romano Marka, s katerim sva se pogovarjala bolj prijateljsko kot novinarsko, je zgodbo o svoji uri, ki mu jo je uničil kamen s plazu točno ob 12.05, povedal že najmanj dvajsetkrat: *"O ničemer ne razmišljam takrat! Ko sem tekel z mosta, me je zasledovalo blato. V glavo me je udaril kamen, padel sem. V takem primeru se moraš pobrati in teči. Ko me je udarilo drugič, sem to tudi naredil: pobral sem se in tekel še naprej. In ko me je udarilo še tretjič, sem se spet pobral in tekel."*

Verjetno pa še niste slišali zgodbe o kravi Liziki. Postala je najslavnejša prebivalka Loga, medijska zvezdnica: dva meseca breja krava, ki so jo domačini med reševanjem svojega premoženja z velikim trudom povlekli iz blata. Žival je več ur preživela v hladni blatni kopeli, njena filozofska drža pa jo je najbrž že pripravila na smrt. Sploh ni hotela iti stran: vdala se je, najbrž ni bila prava Ložanka. Ko so jo je zvezli na trda tla in ji dali malo vina, je prišla k sebi, in kot pravijo očitvidci, je bila vesela, čeprav je šepala. Na žalost pa vam ne morem postreči z vestjo o srečnem koncu te zgodbe, lastnik mi je namreč povedal: *"Krava ni bila primerna za nadaljnjo rejo, in smo jo morali usmrtiti."*

Zgodbici o tem, kako je Marko uspešno bežal z mostu, in o tem, kako se je Lizika veselila življenja, lahko ponazorita celotno zgodovinsko štorijo vaščanov Loga: v preteklosti so bili zaradi različnih okoliščin večkrat "na tleh", a so se vedno znova pobrali in vztrajali pri življenju. V Logu je priimek Marka po pogostosti na tretjem mestu, na drugem so Mlekuži, največ pa je Černut, tudi na seznamu šestih pogrešanih jih je pet. Šestintridesetletna **Zlatica Kavs**, ki se je v Log preselila pred kratkim, bi, kot pravijo vaščani, tudi postala Černuta, saj jo je nameraval eden od Černut vzeti za ženo. Černute so tako znani, da imajo v dolini poseben sloves: *"Mi, Černute, imamo sloves, da smo vzvišeni nad drugimi. Nismo vsi v sorodu, a se dajo potegniti povezave. Nihče se ne spomni, od kod je prišel ta priimek, zdi se mi, da so Černute tukaj že vse od nastanka vasi Log."* Njihova govorica se razlikuje od bovške, imajo tudi nekaj posebnih besed iz rudarskega besedišča, ki jih ne uporablja nihče drug razen Ložanov. *"Moj oče Viktor Černuta je 25 let rudaril v rabeljskem rudniku v Italiji. Pridobivali so svinec in cink vse do leta 1991. Nekje do leta 1974 so se vozili v rudnik z železnico, ki je imela svoje tire v predoru. Rov so izkopal že v začetku prejšnjega stoletja, zato da bi iz rudnika odtekala voda v Koritnico. Še zdaj se spomnim, da je bila ta voda črna od svinca in da so se oblastniki zaradi tega prerekali,"* pravi **Igor Černuta**, ki je v Kristusovih letih in ima zaradi neprestanih pogovorov tako z novinarji kot z različnimi oblastniki v zadnjih dneh okrog 25 ur telefonskih pogovorov po mobitelu. Njegov oče **Viktor Černuta** je bil predsednik prostovoljnega društva gasilcev, ki je nastalo leta 1912 po velikem požaru, ko je tedaj večinoma še leseni Log pod Mangartom skoraj do tal pogorel. Zdaj pa je Viktor skupaj z ženo najverjetneje zasut z blatom v svoji hiši. Reševalci pa se hiši ne morejo približati, saj bi jih blato v nekaj minutah povleklo vase.

Če še malo povprašate, od česa so še pred kratkim živeli Černute (zdaj je v Logu najbolj aktualen turizem) in drugi iz Loga, boste ugotovili, da so se v glavnem preživljali z rudarstvom: *"Pri nas v družini je rudaril stari oče. Tudi on se je, ko so začeli v vlakcih poleg materiala prevažati še ljudi, vozil z železnico. Na meji so jih pregledovali zelo strogo in temeljito. Zgodilo se je, da je eden od rudarjev prosil graničarja, naj ga spusti čez mejo z limono, ker je bil njegov otrok bolan. Pa so stražarji vrgli limono stran. Tudi če so si rudarji kupili obutev in so jo obuli namesto stare, so morali iti domov bosi. Zato je dedek naredil neprepustni zaboječek in izračunal, koliko časa ta potuje po predoru. Po tleh 4,5-kilometerskega predora je ves čas tekla voda. V vodoneprepustni škatli so tihotapili v glavnem stvari za otroke: sadje, sladice, sladkor, ko ga ni bilo, itd. Ko so bili graničarji nepazljivi, je stari oče škatlico vrgel na italijanski strani, oče pa jo je čakal na jugoslovanski,"* pripoveduje David Černuta, čigar hiša je v plazu ostala nepoškodovana, zato si želi vrniti domov že zdaj, ne ozirajoč se na mnenje strokovnjakov, ki ga vaščani, po vsej verjetnosti, še

nekaj časa ne bodo dobili. Koča **Branke Černuta**, ki se je rodila zraven vhoda v loški podzemni rov, je tudi nepoškodovana. Ker Branka ni želela manjkati pri maši, sva morali pogovor o njenem življenju v Logu prekiniti in ga nadaljevati pozneje: *"Bila sem sedmi otrok v družini in ob mojem rojstvu so rekli: 'Rodila se je graničarka.' Družina je morala hišo odstopiti graničarjem in se preseliti v Log pod Mangartom. Tata je bil rudar, ki se je, za razliko od tistih iz Bovca, ki so prihajali iz službe samo v nedeljo in so se do doma pripeljali s kolesom, vračal domov vsak dan, delal je v dnevni izmeni. Leta 1952 sem bila stara štiri leta, a se še dobro spomnim, koliko je takrat padlo snega. Domačini so hodili ven iz hiš skozi okna prvega nadstropja. Takrat se je v bližini Bovca sprožil snežni plaz, ki je baje terjal sedem žrtev. Plazov je bilo na Bovškem še več ..."* Potem se je leta 1973 poročila s Černuto. Dva dni pred potresom leta 1976 so jo odpustili iz porodnišnice. *"Tega leta je Log prav posebej treslo. Ne spomnim se, da bi vsaj ena hiša ostala nepoškodovana. Tudi tega se ne spomnim, da bi mi uradniki povedali, kam naj z dojenčkom. Pomagali pa so mi v službi: odstopili so mi prikolico, kjer smo z družino živeli tudi čez zimo."* Leta 1986 se je utrgal oblak in so imeli poplavo, ogrožene so bile ravno te hiše, v katerih so živeli danes pogrešani. Hiša Tončke Černuta (danes pokojne) je bila malo poplavljenjena ... Leta 1998, ko se je treslo drugič, pa je bilo poškodovanih par dimnikov, stare hiše so dobile še več razpok, kot so jih imele pred potresom.

O tem, kako je bilo pod Mangartom še pred Avstro-Ogrsko, se domačini slabo spominjajo, vendar kot pravijo različni zgodovinski viri, nič bolj "prijetno" kot po njej.

Rimljani in fronta

Zgodba Loga pod Mangartom se začne v času rimskega imperija. Čeprav se zgodovinarji glede slednjega in tudi naprej napisanega ne strinjajo med seboj. Trgovska pot prek Čedad in Kobarida je po dolini Koritnice čez prelaz Predel povezovala Oglej s središčem Norika na Koroškem. Ob trgovski poti so se naselili prebivalci, ki so vzdrževali vozno pot. Baje je bil Log pod Mangartom ena od postaj, ki so jo zgradili Rimljani zato, da so se trgovci in vprežna živina odpočili, preden so se lotili klanca prek Strmca in poti vse do prelaza Predel (1170 m). Nato imajo prebivalci doline reke Koritnice isto usodo kot vsi prebivalci Bovškega. Madžari (Ogri), ki so prodirali proti Furlaniji, so privihrali konec leta 800. V 14. stoletju pridelke večkrat napadejo uničevalni roji kobilic. V 15. stoletju plenijo na Bovškem Turki. Zgodovinarji predvidevajo, da je sredi 15. stoletja Log ponovno zaživel, ker so se pojavile nove poselitve. Obstajata dve razlagi: prva pravi, da so gospodarji ukazali ljudem živeti v teh krajih, da so jih kolonizirali. Po drugi pa naj bi bili današnji Ložani potomci ubežnikov koroškega kmečkega upora. Zabeleženih je več kot 100 potresov, od njih sta bila najmočnejša leta 1348 in 1511. Doline se lotijo bolezni, katerim zaradi pomanjkanja znanja rečejo kar kuga. V letih 1598/99 so Bovško proti Koroški zaprli, ker je bila razsežnost kuge prenevarna. Francozi se vojskujejo, v letih 1797 in 1809 tu bojujejo znamenito bitko na Predelu, o kateri priča spomenik junakom, ki so ga na ukaz cesarja Ferdinanda I. postavili ob predelski cesti. Leta 1851 se je v Logu rodil Mihael Strukelj, svetovno priznani gradbeni inženir. Leta 1882 pa se je v Bovcu na poti v Trst ustavil avstrijski cesar Franc Jožef. Ljudsko izročilo o tem dogodku govori, da je cesar domačinom zaradi težkih razmer, v katerih so živeli, ponudil zemljo na Ogrskem. Po kratkem pomenku so domačini ponudbo odklonili, ker niso hoteli iti *"s te zemlje, iz teh gorskih dolin"*.

24. maja 1915 so prebivalce Bovca pri maši obvestili, da se morajo zaradi vojne, ki jo je Italija napovedala Avstro-Ogrski, izseliti iz mesta. Kobarid je bil italijanski, Log pod Mangartom avstrijski, Bovec pa je bil bojno polje. Koliko Ložanov je ostalo v Logu pod Mangartom in koliko jih je moralo iti v izgnanstvo, ni znano, odhajali so neorganizirano, največ jih je pešačilo. Cesta čez Predel, po kateri je v dolgih vojnih nočeh tekel transport proti bojišču, in rudniški predor med rabeljskim rudnikom in Logom pod Mangartom sta postala pomembni strateški točki. Ker je bila edina cestna povezava med avstrijskim zaledjem, ki je šla čez prelaz Predel, preblizu meje in preveč izpostavljena, so začeli po vsej deželi zbirati delavce za gradnjo ceste čez Vršič. Najštevilnejša

delovna sila so bili ruski vojni ujetniki, katerih je po različnih ocenah umrlo najmanj 10 tisoč. Pa ne zaradi snežnega plaz (sneg je pokopal okrog 100 Rusov), ampak zaradi slabih življenjskih razmer, lakote, zastrupitev itd.

Ljudje so se spomladi 1918 vračali iz Gorenjske, Štajerske in Koroške. Največ beguncev z Bovškega pa je bilo v Brucku ob Litvi. Življenja v izgnanstvu se starejši domačini še spominjajo: *"Ti, ki so živeli v izgnanstvu v barakah, so dobivali ravno toliko hrane, da niso bogu duše oddali. Mučile so jih stenice in uši, nekateri so zato spali zunaj in ne v barakah. Tisti, ki so živeli pri sorodnikih, pa so pozneje potihem pripovedovali, kako so jim ti gledali pod prste in šteli drobtinice. Seveda so se z veseljem vračali domov, kjer pa so jih čakale same razvaline,"* pripoveduje sorodnica 82-letne Bovčanke, ki je bila rojena v izgnanstvu.

Če se vrnemo v Log, ugotovimo, da je v Logu pod Mangartom, v tistem delu, ki ga zdajšnji zemeljski plaz ni prizadel, pokopališče, na katerem so zgodovinarji našli 1328 vojakov, predvsem 4. bosansko-hercegovskega polka, ki so v avstrijski vojski sloveli po svoji drznosti in nevarnosti v boju mož na moža. *"Kjer je v Logu pristal helikopter, v katerem je bil vaš fotograf, je bila med I. svetovno vojno vojaška bolnišnica, vsaj pravijo tako. Takrat so posebej za Bosance zgradili leseno mošejo, a so jo domačini porušili. Pa ne, da je ne bi marali, ni jih motila. Rabili so drva za ogrevanje, mošeja pa je bila tako ali tako zapuščena. Koliko je tukaj pokopanih vojakov, se nikoli ne bo izvedelo, poleg Bosancev so bili tudi Čehi, Madžari. V enem grobu jih je verjetno tudi več,"* pravi Igor Černuta, ki je zgodovino Loga spoznaval iz pripovedovanj domačinov.

Ko se je Loga dotaknila II. svetovna vojna, je največ moškega prebivalstva odšlo v gozd. Kako so v takratnih vojnih razmerah živele ženske, pripoveduje zgodba o dveh sestrah, ki so ju hoteli dobiti živi, a je ena od njiju ustrelila sebe in sestro. Usoda vaščanom Strmca, ki je danes zaradi plaz odrezan od sveta, domačini pa tam kljub temu vztrajajo zaradi živine, tudi med drugo svetovno vojno ni bila naklonjena. *"Partizani so napadli kolono Nemcev. Enega nemškega vojaka so ubili takoj, drugi je bil v kritičnem stanju. Fašisti so bili odločni. V Strmecu so pobili vse moške, bilo jih je okrog 18. Prebivalce Loga pod Mangartom so Nemci zaprli, zagrozili so, da bodo, če umre še drugi ranjenec, postrelili tudi njih. Pa si je ta, hvala bogu, opomogel. Strmec pa je takrat dobil ime vas črnih rut, saj so ostale le ženske, ki so precej časa živele same v vasi, ki je bila takrat vključno s cerkvijo sv. Mihaela iz 15. stoletja požgana in porušena,"* pripovedujejo domačini.

Vztrajnost

Z domačini, večinoma s Černuti in Mlekuži, sem se pogovarjala v hotelu Alp, kjer so nastanjeni zaradi plaz. Kljub stokanju novinarke, ki ves čas ponavljajo "grozovito, nepopisno itd.", so Ložani videti mirni, pa tudi če novinarji nanje še tako pritiskajo in sprašujejo o malenkostih, ki bi človeka še v normalnih razmerah spravile ob živce. Stvari jemljejo takšne, kakršne so. Sredi belega dneva ne boste videli solz in histeričnih izpadov, ki bi jih sicer lahko pričakovali. Tudi psihologi, ki so se oglasili na prizorišču, so ostali brez dela: *"Ljudje iz Loga so med seboj tako povezani, da si pomagajo sami. Njihova družabnost je zanje najboljši psiholog,"* mi je povedal **Grega Repovž**, psiholog, ki dela v okviru posebnega programa Filozofske fakultete za upravljanje s stresom (reševalcev in žrtev nesreče) v posebnih okoliščinah, kakršen je plaz ali potres. Verjetno so si Černute skozi zgodovino, lovske izkušnje in neprestane naravne katastrofe pridobili posebne gene in način razmišljanja, ki jih ščitijo pred bolečino, ki lahko razjeda od znotraj. Sicer pa najhuje še pride. Ko bodo plaz sanirali, ko bodo izkopali trupla in se bodo začeli vaščani zares vračati v vas, ko bodo mediji Log premaknili z naslovnice na zadnje strani, takrat bo prišlo največ bolečine. Sedaj še nihče iz Loga ni imel dovolj časa, da bi do konca razmislil, kaj se je zgodilo. Domačini so se lotili dela in z njim nameravajo popraviti tisto, kar jim je prizadejala narava. Prostovoljke humanitarnih organizacij poskušajo Ložankam najti delo, pa ni važno, kakšno, saj *"karkoli je že, je bolje, kot da sedijo in razmišljajo, kaj se jim zgodilo"*. Možje pa so se s posebno dovolilnico, skupaj z gasilci in gorskimi reševalci, na lastno odgovornost vrnili v vas reševat, kar se je le dalo. Poleg osnovnih potrebščin in družinskih slik so s sabo vzeli puške in lovske trofeje.

Eden od mlajših reševalcev, Igor Černuta, si kljub temu, da je v tej nesreči izgubil svojega 62-letnega očeta in štiri leta mlajšo mamo, želi kot večina Ložanov vrniti v vas, ko jim bodo strokovnjaki zagotovili, da je tam varno: *"Saj moja hiša ni poškodovana, par lopat, pa bomo blato s hodnika pospravili. Tam, kjer je zdaj zaplazeno, bomo posadili drevesa, in to je to. Odprli bomo svoj žiro račun za denar, ki ga hočejo ljudje nameniti Ložanom. Slišal sem, da je teh računov za pomoč že več kot pet. Le kako bodo domačini prišli do teh razpršenih sredstev? Jaz sem svojo hišo zgradil sam s pomočjo očeta, kje drugje nimam kaj iskati. Tudi tisti, ki so se po pridobitvi izobrazbe odselili drugam, so se pred plazom vračali nazaj. Sicer samo za vikend, ker se bojijo zime, ampak vračajo se le. Meni pa je čas, ko je v Logu največ snega, najljubši, čeprav so zadnja leta zime vse toplejše. Če so naši predniki vse slabe spomine prekrili z zemljo v prenesenem pomenu, se je naši generaciji to 'posrečilo' izvesti v pravem smislu besede."*

Ksenja Hahonina

Log pod Mangartom - grobovi iz začetka vojne

Najstarejši vojni grobovi še na vaškem delu pokopališča v Logu pod Mangartom so iz avgusta 1915. Grobovi so oštevilčeni in najstarejši ohranjeni grob se mi zdi da ima številko 18. Zanimame, kje so pokopani padli iz junija, julija in prve polovice avgusta 1915 oziroma kje je prvih 20 ali 25 grobov. Predvsem me zanimajo imena in priimiki teh vojakov, enote, ki so jim pripadali in datumi smrti. Zanima me tudi, kje je seznam vseh pokopanih v Logu pod Mangartom.

Lep pozdrav, Marko

Log pod Mangartom - grobovi iz začetka vojne

Marko, domnevam, da po grobovih vojakov, pokopanih pred prvo polovico avgusta 1915, sprašujete iz posebnega razloga. Ali morda iščete grob prednika, sorodnika? Najstarejši grob, ali bolje rečeno, grob prvega pokopanega padlega vojaka na loškem pokopališču, je postal zadnje počivališče pešaku Aloisu Leitnerju, pripadniku 158. Landsturm bataljona, ki je padel 10.8.1915. To je torej prva žrtev, pokopana na tem pokopališču. Grob nosi številko 22, medtem ko v grobu št. 18, ki jo omenjate, leži pešak Franz Busch, pripadnik LIR 21. Zastavljate torej vprašanje, kje so pokopani vojaki, ki so padli prej. Tudi sam sem se o tem že spraševal, a prav zanesljivega odgovora nisem našel. Toda lahko poskusim naglas razmišljati, in če se motim, naj me cenjeni kolegi popravijo. Na vojaškem pokopališču v Logu pod Mangartom so pokopani vojaki avstroogrške vojske (nekaj tudi italijanske), ki so na rombonskem področju padli od Čukle (Mrtvaške glave) do prelaza Čez Brežič nad Možnico. Iz razpoložljive literature vemo, da so se na tem območju boji razplamteli relativno pozno in do avgusta 1915 so bile tu le praske. Tako so na primer Fort Hermann začeli Italijani s 305 mm možnarji z Nevejskega sedla obstreljevati šele 18. avgusta. Iz Žage so kot prvi krenili proti Bovcu 9. in 11. bersaljerski polk ter brigada Liguria šele 19. avgusta in 20. avgusta so zasedli Plužno in Čezsočo in šele 23. avgusta je padel Bovec. 16. septembra se je dogodil napad na Ravelnik. Čuklo sta bataljona Val d' Ellero in Bes napadla 24. avgusta in 27. avgusta je sledil prvi napad na Rombon, ki so ga takrat že branili pripadniki ljubljanskega domobranskega polka (LIR 27). Tako lahko sklepam, da do 10. avgusta ni bilo na tem področju še nobene žrtve ali pa so bile tako zanemarljive, da zaradi tega še niso načrtovali pokopališča. Ko so žrtve porasle, so jih najprej pokopavali na loškem civilnem pokopališču (tam je pokopanih 43 vojakov), ko pa to zaradi prostorske stiske ni bilo več možno, so začeli izven zidovja urejevati vojaško pokopališče, na katerem so pokopani vojaki, umrli od leta 1916 do 1918. Še nekaj o tem morda v:

pub80.ezboard.com/fsf1517...D=47.topic

V kolikor vas pa zanimajo osnovni podatki o prvih 43 grobovih in padlih, pokopanih na civilnem pokopališču, jih lahko objavim na netu, saj sem jih ravno lansko leto zaradi naše debate popisal. Ne poznamo nikogar, ki bi imel spisek pokopanih na tem pokopališču, kar je edini primer. Sem si že

noge polomil zaradi tega, a nisem nič izsledil. Bo treba na Dunaj. Imam sicer spisek grobov, ki izhaja iz Upravne enote Tolmin. Ta premore le priimke in imena padlih, a ne činov, enot in datumov smrti, ki so sicer lepo razvidni iz napisnih ploščic na križih, kar tudi daje temu pokopališču svojevrsten pečat urejenosti. Ta spisek je neuporaben tudi zaradi tega, ker v njem kar mrgoli napak, ki jih je nekdo zagrešil z nemarnim in neukim prepisovanjem. Skoraj vsakega vojaka je prekrstil. Poleg tega se številke grobov nikoli in nikakor ne ujemajo s številkami na napisnih ploščicah. Logike v tem ne vidim. Skratka katastrofa!

Mošeja v Logu pod Mangartom 2

Oglašam se z zamudo, vendar sem si obljubil, da bom odslej bolj reden. Najprej bi želel vse tvorce naše spletne strani pohvaliti in jim čestitati. Vsa čast in slava! Predvsem Forum me navdušuje. Postaja prava zakladnica podatkov in informacij, a mislim, da bomo njegovo še bogatejšo letino žéli v prihodnosti. Žal ste nekateri preveč anonimni in se skrivate za bojnimi in partizanskimi imeni, a upam, da se bomo že še spoznali.

Že skoraj tri desetletja zahajam v dolino Koritnice in moram reči, da me je ta dolina pod Mangartom, ta biser naše domovine prevzela, zaznamovala, obsedla. Naužil sem se njenih prelesti, se napil bistre vode iz stoterih slapov, katerim sem se še posebej zapisal, prelazil in preplezal strme gore, ki se dvigajo nad Logom, raziskoval preteklost in krajevne posebnosti, se pogovarjal s tamkajšnjimi prijaznimi ljudmi pojoče govorice. Vendar nekaj pa nisem storil in tega mi je danes resnično žal. Nisem namreč v zadovoljivi meri bezal v starejše prebivalce in jih pobaral po zanimivostih iz njihovih mladih let takrat, ko je bil še čas, kajti prekmalu je prišel tisti čas, ko ni bil več čas. Poznal sem mnogo starih Ložanov, ki so se velike vojne dobro spominjali, a jaz sem preveč odlašal, kajti v loški dolini je bilo treba odkriti še toliko drugih lepih stvari. Takšni pač smo. V vsakdanjem hitenju in pehanju se zavemo, da je nekaj odhaja v večno pozabo šele potem, ko je že prepozno. Vendar se je tudi tega spoznanja dobro zavedati.

Z velikim zanimanjem sem prebral [članek](#) Tomaža Ovčaka o nekdanji mošeji v Logu. Ta je bila zidana iz klesanega kamna, a njeno preddverje je bilo izdelano iz izrezljanega lesa. Obdana je bila s kamnitim zidom in železno ograjo z lepim, umetelno oblikovanim vhodom (portonom). Res je, "če bi bila še ohranjena, bi bila neprecenljiv kulturni spomenik in prvovrstna turistična zanimivost". Tako pa...Premorem 5 fotografij mošeje (kopij seveda) in bi bil zelo vesel, če bi mi kdo pritresel šesto!

Po podatkih, ki jih imam in ki izhajajo iz osebnih pričevanj, sklepam, da je mošeja stala še nekaj let po vojni. Pokojni Ganz, ki je med vojno kot otrok dan za dnevno poslušal mujezina, ko je ta z vrha minareta vabil k molitvi, mi je kljub svojim častitljivim letom po spominu citiral posamezne stavke iz molitve v arabščini: Allahu ekber... (Alah je velik...) Pripovedoval mi je, kako so se otroci igrali okrog mošeje, lazili na minaret in se šalili z vojaki. Prav tako po mojih podatkih in mojem mnenju mošeje niso podrli zato, ker so Italijani ohranili hrabre Bošnjake v slabem spominu in so imeli z njimi krvave izkušnje. To so sicer nekje logični zaključki, a temeljijo bolj na ljudski domišljiji. Italijanska uprava je po vojni vse do prihoda fašistov na oblast puščala Ložanom relativno samostojnost. Sicer je bila v Logu ves čas karabinjerska postaja, vendar Ložani so imeli svojega župana do leta 1927, ko so loško občino ukinili. Kaže, da so poružitvi botrovali nekoliko bolj "praktični" razlogi. Razumeti moramo namreč, da je po odhodu Bošnjakov mošeja ostala v tej vasi popolnoma brez funkcije in je bila prepuščena propadanju. V tem alpskem svetu je delovala kot popoln tujek, zato se je kakršno koli vzdrževanje v tem povojnem obdobju zdelo prebivalcem nesmiselno. Poleg tega so potrebovali material za gradnjo in prostor za pašnik, njivo. Le kdo je v tistih razmerah in v takratni vsakdanji borbi za preživetje lahko razmišljal o varovanju kulturne dediščine in o turizmu! Sic transit gloria mundi! Primerjava njene usode z usodo ruske kapelice ne vzdrži, kajti na Vršiču so bili razlogi povsem drugačni. V Logu imam občinsko knjigo prihodkov in izdatkov takratnega župana Antona Cudra in jo bom ob priliki ponovno prelistal. Morda se bo kje

našla kakšna omemba izdatkov za dela porušitve. Smatram, da bi vsekakor moralo na mestu nekdanje mošeje stati primerno spominsko obeležje, ki bi pričalo in razodevalo njen obstoj. Prepričan sem, da se bo to enkrat zgodilo. Še nas čaka delo...

Obstoj mošeje pri Sveti Luciji (Most na Soči) sem zasledil pred približno sedmimi leti, vendar nisem povsem gotov, ali je bilo to v Gradnikovem Krvavem posočju ali v Klavorinih Korakih v meglo, medtem ko Plavi križ izključujem. Bila bi naj bolj molilnica kot mošeja. Bi bilo treba Klavoro pobarati po viru.

Glede muslimanskih nagrobnikov na vojaškem pokopališču razglabljam nekoliko drugače. Vemo, da so nekoč ti stali na grobovih Bošnjakov, danes pa na vseh grobovih stojijo samo križi, ki so jih kasneje Avstrijci poenoteno postavili po vsem pokopališču. Zakaj? Prve žrtve so Avstrijci pokopali kar na civilnem pokopališču, med njimi tudi nekaj bersaljerov (?!). Mimogrede: prva žrtev, pokopana na tem pokopališču, je padla 10.8.1916. Ko pa so se nekoliko kasneje boji razplamteli in je število žrtev skokovito poraslo, so poleg uredili vojaško pokopališče. Sprva so v grob pokopavali le eno truplo, potem pa so zaradi prostorske stiske na drugem oddelku za spomenikom pokopavali po dve trupli v en grob, malo naprej že štiri in čisto na koncu celo po šest trupel. Jasno je, da Avstrijci niso mogli pokopavati padlih vojakov skupaj po njihovi verski pripadnosti. In v tem je tudi ključ moje teze in odgovor na vprašanje, zakaj so avstrijske oblasti kasneje postavile na vse grobove križe! Le kako bi se to dalo drugače? Muslimanski nagrobniki so tako lahko nekoč stali samo na grobu z enim pokopanim. In prav iz istih razlogov je po mojem mnenju danes nemogoče popravljati krivico, ki se je zgodila bošnjaškemu junakom, kajti s tem bi storili krivico drugim. V tolažbo, sicer grenkobno, naj bo, da počivajo na enem najbolj urejenih vojaških pokopališč in to s poimenovanji, ki so pri nas redkost. Toda padli Bošnjaki si vsekakor zaslužijo, da se jim končno na primernem mestu postavi skupni spomenik, izdelan v skladu z njihovo stilistiko in tradicijo. Inšallah!

Ahmedu Pašiću bom o tej temi posebej pisal in mu odgovoril še na njegov [članek](#) o mošeji. Mislim, da so ubrali napačno pot, kajti edina prava je preko bosanske ambasade v Ljubljani. Ko se je Ahmed s prijateljem Fadilom mudil v Logu, je naletel na dohtarja Jako, mene pa zgrešil za pol ure. Jaka mi je potem rekel, da pride Ahmed zanesljivo nazaj, vendar se to ni zgodilo. Mislim, da mu Jaka žal ni pokazal povsem točne lokacije mošeje.

Dragi stanovski kolegi in prijatelji! V prvi polovici avgusta sem vedno v Logu, v hiši št. 13, v kateri je pošta. Bilo bi mi v veselje, če bi se kaj oglasili, da bomo kakšno rekli ali pa se kam podali. Razen če ne bom takrat v višjih legah! V tem primeru povprašajte poštarja Mirana Cudra. Moj nebodigatreba ima številko 041-719-607. Sicer pa upam, da se še prej vidimo na kakšnem Kalu, Grivi...

Vinko Avsenak, Škofljica

Re: Mošeja v Logu pod Mangartom 2

Pozdravljeni, Tomaž!

Opravičujem se, da se tako pozno oglašam. Delo, odsotnosti...Moj "ezCodes" že nekaj časa ne deluje. Ali je kaj narobe? Povprašal sem nekaj prijateljev in tudi pri njih se ne odpre. Zato bom malce po domače odgovarjal na zastavljena vprašanja.

Quote:

Meni so zaenkrat poznane 4 fotografije. Kaj ko bi vse, ki so nam poznane, objavili na internetu? Unquote.

Pošiljam vam vseh 5 fotografij mošeje. Verjetno vam ni poznana zadnja. Izsledil sem jo v Logu in

je v obliki razglednice. Pogorje Jalovca je sicer retuširano, kar je bila takrat navada, a slika mošeje je avtentična.

users.volja.net/mavsenak/moseja/

Quote:

Razumna teorija. Koliko jo lahko dokažemo? Obstajajo pričevanja domačinov iz Loga, ki bi jo potrdila?

Unquote.

Da so porušitvi mošeje botrovali nekoliko bolj "praktični" razlogi in ne "sovrašstvo Italijanov do Bošnjakov in podobno", sem pred 10, 20 leti izluščil iz pripovedovanj mnogih domačinov, ki so porušitev doživeli. Sicer pa je nekaj podobnega mogoče razbrati iz pripovedovanja Igorja Černute, ki ga navaja prvi diskutant mojega prispevka, Yurko.

Quote:

Potrebno bi bilo preveriti, ali so res pokopavali (pokopali) pripadnike različnih verstev v iste grobove. Domnevam, da so vsi pokopi le potekali v skladu s posameznimi verami in da žrtev različnih ver niso pokopavali skupaj.

Unquote

To sem preveril že veliko prej, kajti sicer tega ne bi tako zapisal, kot sem. Bila je vojna, razmere težke in predvsem primanjkovalo je časa. Zato si predstavljam, da so na hitro izkopali grob za 4 ali 6 vojakov in potem vanj polagali trupla eno na drugo, dokler ni bil grob poln, a pri tem niso vodili računa o verski pripadnosti umrlih. Žal. To je seveda razvidno iz imen pokopanih, vtisnjenih na nagrobnih ploščicah. V kratkem bom dobil seznam vseh pokopanih s številkami grobov. Potem bo to dokazovanje veliko lažje in bolj verodostojno.

Quote:

Zagotovo se oglasim, obvestil bom tudi Ahmeda, ki pa je ta hip na romanju po svetih krajih.

Unquote.

Velja. Dobrodošli. . Vas lepo pozdravljam.

Vinko Avsenak

Pokopališče v Logu

Quote:

Rad bi dobil potrditev, da sta bila ta dva vojaka že za časa vojne pokopana v Logu in nista bila tja od bog ve kod prekopana po vojni. David, ali sta ti dve imeni na seznamu v Logu pokopanih žrtev iz leta 1918?

Ne bi rad težil in ne zamerite, da sem v tej temi tako dosleden. Med počitnicami sem ponovno prečesal loško pokopališče (da se mu ljubi, bo porekel marsikdo, pravi grobar je!) in ugotovil še nekaj zanimivih podrobnosti. Najprej pa naj zapišem, da so mi mnogi starejši Ložani brez oklevanja zatrdili, da Italijani loškega pokopališča nikoli niso prekopavali. Že bežni obiskovalec lahko iz same oblike grobov – gomile so namreč enakomerno privzdignjene za 20-30 cm in so takšne presenetljivo ostale vse do danes – zaključim, da je temu tako. Če bi bili grobovi prekopani, bi bile oblike grobov vsekakor povsem drugačne in med seboj različne. Poleg tega

ponavljam še enkrat, da Italijani tukaj še svojih vojakov niso prekopali in jih odpeljali v grobnico. Tako v prvih treh grobovih, še na civilnem pokopališču, počivajo trije bersaljeri, pripadnici 6. polka, ki so padli med prvimi: 19.9.15 in 20.9.15. To so Lazaro Lazaric, Lois Buoncampagna in Carlino Felico. Grobovi imaju sicer številke 41,42,43. Prav na koncu pokopališča so skupaj pokopani v grobu št. 541 vojaki Elenterio Martelli, Luigi Casatelli in Salvatore Belasson, pripadnici 87. italijanskega pešpolka. Padli so dne 26.10.17, verjetno v bojih za Prevalo. Zanimivo, da so Avstrijci italijanske vojake pokopali v isti grob tudi z avstrijskimi. To ponovno dokazuje, da so bili v nekakšni stiski in se zato niso ozirali tudi na versko pripadnost, kar je tudi predmet te debate. V grobu št. 483 sta tako pokopana Bleha Anton, LST.B.152 in Turlanto Wittoris, 212. ital. polk. V grobu št. 499 pa Duvnjak Mirko, desetar BH4/6KP in Francesco Coffetti, 87. ital. pešpolk. Glede nespoštovanja verske pripadnosti pa še naslednji primeri:
Grob št. 493: Vencel Havliček (ni polka) in Bešir Helib, BH4
Grob št. 458: Franc Krovatin, Abid Kadžić, Salko Hodžić, vsi LST.B.40
Imam sicer spisek vojakov, ki izhaja iz Upravne enote Tolmin, vendar je na njemu preveč raznoraznih napak, zato mislim, da so rezultati ogledov in čitanje iz tablic veliko bolj verodostojni.

HISTORIJA

05. juni 2006.

Godine 1915. otvorio se tzv. soški front između Austro-Ugarske i Italije, na ove su prostore došle brojne bosanske jedinice u sklopu austro-ugarske armije koje su važile za elitne trupe

DŽAMIJA U LOGU POD MANGARTOM - SAGRAĐENA PRIJE 90 GODINA NA SOŠKOM FRONTU

Piše: **Mr. Ahmed PAŠIĆ**

O ovom fenomenu se veoma malo zna među našim Bošnjacima, iako je de facto to jedina džamija s munarom koja je (prema do sada poznatim izvorima) postojala na području današnje Slovenije. Mnogi muslimani u Sloveniji do skoro nisu znali za postojanje te džamije. Slovenski školski sistem (predmet historija) o tome ne govori niti hoće da govori. Svjesno se skriva informacija o njezinom postojanju, dok su slovenske čitanke pune »Gorskih vijenaca« i Čuprije na Drini«. Ona se spominje samo u knjigama poput »Plavi križ«, autora dr. Vasje Klavore i drugih, a njezinu sliku možete vidjeti i u Muzeju soškog fronta u Kobaridu. Kako to, da je mala, bijela džamija sagrađena u dolini, između visokih brda na zapadu Slovenije?

Kada se je 1915. otvorio tzv. soški front između Austro-Ugarske i Italije na području današnje zapadne Slovenije, na ove su prostore došle brojne bosanske jedinice u sklopu austro-ugarske armije koje su važile za elitne trupe. Tako je u selo Log pod Mangartom (danas se to selo nalazi u zapadnoj Sloveniji, na samoj granici s Italijom) 1916. godine došao BH pješadijski regiment br. 4 u kojem su prevladavali Bošnjaci iz Hercegovine. Njihovi su položaji bili na visokom brdu Rombon, dok su u selu bili logistički centar, bolnica, mezarluk itd. Bošnjaci su pored svih ostalih aktivnosti željeli i džamiju u kojoj bi mogli klanjati i obavljati ostale vjerske obrede. Ne zna se tačno, kada je sagrađena, međutim postoje određeni podaci koji govore, da je ona sagrađena u jesen 1916. godine. Kao što možete vidjeti na ovim rijetkim fotografijama, ona je bila mala. Imala je malu, bijelu munaru (kao što ih možete vidjeti u Mostaru) i bijelu kupolu. Dok neki tvrde, da je sagrađena od kamena, većina stručnjaka misli da je ona ipak bila drvena i ofarbana u bijelo. Najstariji, još živi stanovnici tog sela su mi pričali da se sjećaju mujezina i kako su se kao djeca igrali s bošnjačkim vojnicima kod džamije. Bošnjaci su bili poznati kao neustrašivi i hrabri borci. U toku rata Talijani nikada nisu uspjeli probiti položaja na Rombonu, ali su zato naši preci platili visoku cijenu. Nakon završetka rata, Bošnjaci su se povukli preko Vršiča do Ljubljane, gdje su sve oružje predali slovenskim vojnicima koji su tada pod vodstvom generala Rudolfa Maistra krenuli na sjevernu granicu, ratujući protiv Austrijanaca. Interesantno je da su mještani Kranjske Gore poslije odlaska

Bošnjaka proširili priče, da Talijane na Vršiču čekaju Bošnjaci, što neki uzimaju kao dokaz, zašto Talijani nikada nisu prešli Vršiča i spustili se do Ljubljane. Džamija je poslije rata nestala. Kako, ne zna niko, ali postoje dvije opcije. Neki tvrde da se je ona poslije odlaska Bošnjaka sama srušila, a stanovnici sela su njezinu građu i kamenje upotrebili za gradnju svojih kuća (opcija sa prilično lošim dokazima), dok druga grupa stručnjaka tvrdi, da su džamiju poslije rata namjerno srušili Talijani, kako bi se time muslimanima osvetili za brojne poraze na tom ratištu. Koja opcija je istinita, ne znam, ali jedno je sigurno: kada danas posjetite mjesto na kojem je nekada bila džamija, vidite jednu običnu ledinu. Ne postoji ama baš ništa, što bi vam dalo slutiti da je tu bila džamija. Interesantno je da je pravoslavna, mala crkvića koju su u toku rata sagradili ruski zarobljenici na Vršiču preživjela rat i ona stoji tamo i danas. Čak šta više, skoro je generalno obnovljena s novcem iz državnog budžeta. Nadam se da će se to u budućnosti promijeniti i da će mjesto gdje je nekada bila džamija obilježiti barem neka ploča, ako već ne rekonstrukcija džamije. Interesantan je podatak da je u vrijeme ministra za kulturu Jožefa Školjča već urađen projekat za rekonstrukciju džamije, ali se on nikada nije realizirao. Vjerovatno i dan danas stoji negdje u ladici. Žalosno je da je Austro-Ugarska prije 90 godina imala jaču i bolju demokratiju od Slovenije u 21. stoljeću.

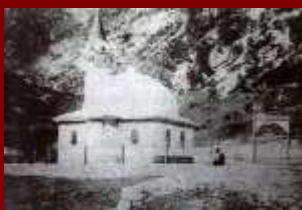
Fotografije koje vidite ovdje, su veoma rijetke i dobio sam ih obilazeći stanovnike po kućama. Postoji samo šest (6) fotografija spomenute džamije. One su po prvi put do sada ugledale svijetlo »medija« na stranici Bosnjaci.net. Nikada prije nisu objavljene.

Žalosno je to da se nekih 500 metara od mjesta gdje je bila džamija nalazi mezarluk. Tamo je prema neformalnim podacima ukopano oko 150 Bošnjaka iz Hercegovine, ali pod križevima. Gledao sam fotografije iz I. svjetskog rata na kojima se vide nišani, ali poslije rata je neko (?) iz njemu poznatih razloga te nišane zamjenio sa križevima. Na ovoj fotografiji možete npr. vidjeti fotografiju križa s imenom Suljo Skender. Vidio sam i fotografiju na kojoj se prilikom dženaze vidi imam s ahmedijom, a na drugoj slici možete vidjeti katoličke vojnike na misi, dok Bošnjaci u fesovima stoje sa strane i čekaju krja katoličkog obreda. Pored samog mezarluka stoji i spomenik salzburškom gorskom strijelcu i bošnjačkom pješadincu kojeg je u toku rata napravio češki kipar Kafranek. Domaćinu u selu i danas pričaju da je Kafranek dugo vremena pravio taj spomenik, kako ne bi otišao na front. Spomenik je prošle godine obnovljen sredstvima iz državnog budžeta. Usput radimo na tome, da se nesto uradi i po pitanju krizeva odnosno postavljanja nisana ukopanim muslimanima u tom selu. Ako Bog da, to će se jednog dana i desiti.

Inače je poznato, da je u u Mostu na Soči (nekada Sv. Lucija) postojao i mesdžid (bez munare) u kojem su klanjali Bošnjaci iz 6. BH lovačkog bataljona. Fotografije nema, međutim u privatnom muzeju u tom istom gradu su mi skoro potvrdili da je mesdžid doista postojao. O drugim mesdžidima ili džamijama na tom području nemam podataka, ali bilo bi zanimljivo prestudirati Vojni arhiv u Beču koji sigurno krije mnoge tajne.

**Slike džamije u Logu pod
Mangartom**

Kliknite na sliku za veći
format

Kriz nad grobom Sulje
Skendera

Groblje u Logu pod
Mangartom

HISTORIJA

06. maj 2004

BOŠNJACI NA SOŠKOM FRONTU

Piše: **Harun BIŠIĆ**

O historiji ratova koje su Bošnjaci vodili protiv raznih neprijatelja, od dana Kulina bana pa do danas ostalo je malo historijske građe o tome. Od močvara Dnjestra, hladnoga Kavkaza, pijeskovitih i vrelih arapskih pustinja, stijenovitih brda Palestine i visokih Alpa Bošnjaci su pod zastavama padišaha, kajzera, vojvoda i prinčeva proljevali svoju krv.

O hrabrosti Bošnjaka, njihovom moralu, ratnoj taktici i običaju ratovanja pisanih dokumenata nema u onoj mjeri koliko bi moralo i trebalo da bude. Između ostalih ratova u kojima su Bošnjaci uzeli učešće je i Prvi svjetski rat. Tema ovog kratkog rada kojim se nema namjera analizirati taktika ratovanja ili ulaziti u neke detalje jesu bošnjačke regimente koje su se u toku Prvog svjetskog rata borile na Soškom frontu. Želim da barem ukratko podsjetim Bošnjake na jedan dio historije koju su obilježili njihovi preci. Ti bosanski gorostasi! O ovoj temi je pisao Isnam Taljić, a jedan ozbiljniji rad je sabrao Werner Schachinger u knjizi DIE BOSNIAKEN KOMMEN! (BOŠNJACI DOLAZE!) Takođe o tome možemo nešto naći i u knjizi HISTORIJA BOSANSKE VOJSKE od Dr. Envera Imamovića.

Nakon okupacije BiH, od strane Austrougarske nekoliko godina poslije uvedena je opća vojna obaveza za sve od 19 do 42 godine. Tačnije to je bilo 1881 godine.

Godine 1884 na području Bosne i Hercegovine osnovana su četiri pješadijske regimente:

Prva regimenta -domicil Sarajevo

Druga regimenta -domicil Banjaluka

Treća regimenta -domicil Tuzla

Četvrta regimenta -domicil Mostar

Nakon aneksije 1908 osnovane su i druge jedinice i bataljoni, početkom rata 1915 osnovana je 5. BH regimenta, a u toku rata još i 6., 7. i 8.

Bosansko-hercegovačke jedinice su bile raspoređivane na frontovima širom monarhije. Neke od njih bile su na Galiciji, Soči, Piavi, Karpatima i regionu Alpa. Soški front je ostao specifičan i nama zanimljiv, kako ćemo vidjeti zbog ogromnih žrtava koje su na njemu pale, a čiji veliki dio su naši preci-Bošnjaci. Dobio je ime po rijeci Soči koja se nalazi u zapadnom dijelu Slovenije, na granici prema Italiji.

U jedinicama koje su dolazile iz BiH zajedno su bili Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao i neznatan broj Jevreja. Treba napomenuti da se u to vrijeme pod Bošnjakom često puta mislilo na sve one koji su dolazili iz Bosne i Hercegovine. Tako Ivan Merz, nedavno proglašeni hrvatski blaženik rodom iz Banja Luke, kao jedan od vojnika na frontu na Alpama u svome dnevniku izražava razočarenje u moral i ponašanje Bošnjaka, podrazumjevajući pod tim sve svoje zemljake. On spominje da je među vojskom mnogo poroka, a najviše što mu smeta jeste psovka. Bošnjački vojnici su imali posebne uniforme i posebne kape-fesove. Te uniforme su poslije koristili svi vojnici koji su bili iz Bosne i Hercegovine. Boja uniformi i fesova je bila zeleno-siva. U ratu su BH regimente i imale napadačku ulogu i smatrale su se jednim od najelitnijih dijelova austrougarske armije, zajedno sa

tirolskim carskim stijelcima i nekim austro-njemačkim i hrvatskim (dalmatinskim) regimentama. Bošnjaci su se pored uniformi isticali i posebnim oružjem. Pored pušaka u borbi su rado koristili noževe i buzdovane. U borbi prsa u prsa kako to spominje Werner Schachinger u svojoj knjizi bili su nepobjedivi.

Od svih regimenti posebna pažnja se pridaje 2. BH. regimenti koja je u toku rata dobila 42 zlatne medalje. Zlatna medalja je bila najviše odlikovanje u austrougarskoj vojsci.

2. BH regimenta je slovila za najodlikovaniju jedinicu. Odlikovanja i ordenje su inače bili u obliku raznih križeva, dok su odlikovanja dodjeljivana Bošnjacima iz poštovanja prema njima bila posebnog oblika. Bošnjački vojnici zakletvu su davali nad Kur'anom, a svoje mrtve su pokopavali kao šehide. Bošnjaci su u svojim jedinicama imali imame i mujezine koji su kako se spominje i nakon povlačenja BH jedinica ostali i pet puta dnevno učili ezane kojima su opominjali Italijane da su još na frontu. Rombon i Kobarid (It. Caporetto) su frontovi koji se posebno vežu za Bošnjake.

Najveći uspjeh 2. BH regimente je proboj kroz italijanske linije u julu 1916 godine na Monte Melleti, koji je poslije omogućio austrougarsku pobjedu. U toj regimenti su bili oni koji uopće nisu nosili puške, nego samo bombe i noževe ili buzdovane. Cijena hrabrosti i odlikovanja koja su primali bila je mnoštvo mrtvih.

Bitka na Kobaridu (Caporetto), inače dvanaesta i posljednja koju je dobila Austrougarska naziva se »Čudom na Kobaridu«. Bitka je počela 24. oktobra 1917. artiljerijskom paljbom i plinskim granatama. Talijani su protjerani preko rijeke Tilment (Tilmento). U toj bitci je sudjelovalo 64.000 Bošnjaka i Hrvata, što zajedno iznosi 38 bataljona. Gubici su bili najveći za tri udarne austrougarske divizije (1., 50. i 55.) u koje su bile uključene i bosanske jedinice (Bošnjaci, Hrvati i Srbi). U akciju su stupili s nedovoljnim brojem mitraljeza i slabom topničkom podrškom, što je bio razlog tolikom broju mrtvih. Samo 1. divizija je na kraju drugog dana borbi imala 40 mrtvih oficira i 1.550 vojnika. U operacijama od 24. 10. do 27. 11. 1917, živote je izgubilo između 3000 i 4000 Bošnjaka i Hrvata.

Od ostalih bitnijih operacija BH regimenti u 12. soškoj bitci mogu se izdvojiti:

a) 3. BH lovački bataljon je u popodnevnim satima 24. 10. zauzeo greben Čemponov i prodro do glavne italijanske odbrambene linije na Srednjem. Sljedeći dan se sa 22. gorskom brigadom zauzeli Globočak.

b) Bošnjaci iz 2. BH regimente su u ranim jutarnjim satima 25. 10. zauzeli Miju (Monte Mio) i nastavili napredovati prema Stupici.

c) Bošnjaci iz 1. BH regimente su zajedno sa Hrvatima i Nijemcima u krvavoj bitci savladali odbrambene jedinice u Morteglianu i Pozzuolu di Friulli. Gubici su bili ogromni, 5 oficira i 250 vojnika.

d) Bošnjaci iz 4. BH regimente su u noći između 2. i 3. novembra prešli preko rijeke Tilment kod Cornina, kao prva udarna jedinica. Uprkos jakom otporu uspjeli su uspostaviti most. Zarobili su 3.000 Talijana i zaplijenili su 13 topova. Poslije su im pomoć pružila dva bataljona iz 2. BH reg.

U dolini rijeke Soče, u Julijskim Alpama i još na širem području su prije skoro devet decenija umirali Bošnjaci. Njih na hiljade! Danas na njih podsjećaju samo vojna groblja kojih je samo na području Slovenije na desetine. Jedno od tih grobalja je i ono u Logu pod Mangartom. U tom groblju je ukopano oko 1330 vojnika, od kojih su većinom Bošnjaci.

Porazno je to što oni danas leže pod križevima, što je u suprotnosti s islamskim propisima. Za razliku od Bošnjaka koji su sahranjeni na području Slovenije, a poginuli su u Prvom svjetskom ratu, Bošnjaci u Austriji imaju mezaristan koji im je dostojan. Groblje muslimanskih boraca poginulih u

Prvom svjetskom ratu, koje se nalazi u Grazu je usklađeno sa propisima njihove vjere i njihovom tradicijom. Nadajmo se da će nepravda učinjena hrabro poginulim muslimanskim borcima na S. Frontu biti ispravljena. Sigurno je vrijeme da neko pokrene inicijativu ili kod vlade Austrije čiji su to vojnici nekada bili ili možda kod vlade Republike Slovenije (!) na čijem se prostoru danas nalazi pomenuto groblje. Kod groblja se nalazi spomenik poginulim braniteljima Rombona. Spomenik predstavlja gorskog strijelca i infanteristu Bošnjaka koji se obazire prema Rombonu.

Džamija u Logu pod Mangartom

Kada je 1915 godine Italija stupila u rat, na zapadnoj je strani Austougarske granice uspostavljen Soški front. U sklopu austrougarskih jedinica u proljeće 1916 godine na front su pristigle i jedinice iz Bosne i Hercegovine. Najveći procenat u tim jedinicama bili su muslimani. Treba napomenuti da se u to vrijeme pod izrazom Bošnjak označavalo sve one koji su dolazili iz Bosne (muslimani, pravoslavci i katolici). Tako u historijskoj literaturi na njemačkom jeziku možemo naći ime nekih poručnika sa nemuslimanskim imenima a za koje se kaže da su Bosniaken (Bošnjak). Prva jedinica koja je stigla na Soški front bila je 4. BH. Regimenta koja je imala položaje na Rombonu. U malom selu Log pod Mangartom u dolini Koritnice sebi su sagradili malu džamiju. Džamija nije bila velikih gabarita. Imala je jedno kupa (kupolu) i munaru. Njena boja je bila bijela. Nalazila se otprilike 100 metara od Donjeg Loga. O džamiji imamo sasvim malo podataka. Jedina svjedočanstva da je ona tu bila jesu dvije fotografije koje je napravio nepoznati austrijski oficir i ono što kažu tamošnji mještani, a to je kako su njima prenijeli njihovi stariji da je tu nekada bila mošeja (džamija).

Valerija Skrinjar Tvrz sarajka slovenskog porijekla u svojoj knjizi BOSNA I SOČA koja je ustvari roman nam daje najviše podataka o toj džamiji. Ono što je sigurno jeste to da je džamija zaista bila u Logu.

Bošnjaci su na frontu ostali do kraja 1917 godine, kada se povlače.

Sigurno se pitate šta je bilo sa džamijom. Italija koja je Prvi svjetski rat okončala kao pobjednik, a inače saveznik Srbije je nakon povlačenja kako to neki tvrde (Tomaž Ovčak na www.soskafronta.com) zbog mržnje koju je imali prema Bošnjacima koji su joj u toku rata zadavali velike nevolje je srušila džamiju. Poslije u kraljevini SHS okolnosti su bile takve da nije bilo poželjno isticati zasluge BH regimenti protiv Talijana. Tako je i priča o džamiji zaboravljena. Drugi pak tvrde da su džamiju srušili upravo mještani koji su se nakon rata vratili domovima. Prema Igoru Černuti mještani su je srušili jer je bila sagrađena od drveta koje im je trebalo kako bi se ogrijali. Bilo kako bilo džamija je nekom smetala. Danas bi zanimljiva teorija džamija bila turistička atrakcija na inače turistički dobro posjećenom Soškom kraju. Nema pisanih podataka, ali je bitno spomenuti da je bilo i da postoje i danas tvrdnje da je džamija bez munare takođe bila i u Sv. Luciji, (danas Mostu na Soči). Peter Kogoj najbolji poznavalac soškog terena i vlasnik »Maloga muzeja o Soškoj fronti« kaže da nema nikakvih podataka o toj drugoj džamiji. Ahmed Pašić u svojoj knjizi ISLAM IN MUSLIMANI V SLOVENIJI spominje da su muslimani svoje vjerske obrede u periodu 1917 i 1918 obavljali i u Ljubljani, na Križakama. Imam je bio Muharem Hasanbegović (!) iz okoline Gacka.

Neki Slovenci i Talijani tvrde da je poznati američki pisac Ernest Hemingway upravo bio na soškom frontu, te da je tamo i ranjen. Kažu da u svom romanu ZBOGOM ORUŽJE opisuje upravo Soški front. Koliko je to istina, a koliko propaganda zbog atrakcije za turiste zaista ne znamo. Spomenut ćemo ovdje i Eleza Derviševića, dječaka koji je sa kao četrnaestogodišnjak postao najmlađi korporal u **K.und K.** armiji. Nakon devetnaest mjeseci provedenih na frontu je ranjen nakon čega je liječen u bolnici u Beču. U bolnicu mu je mahsuz u posjetu došla nadvojvotkinja Isabelle, koja je mu je obezbjedila školovanje i vjersku pouku pred imamom kasarne Rossauer. Elez je dobio nekoliko odlikovanja. Jedno vrijeme poslije je proveo sa majkom Muneverom i bratom Osmanom u Bosni. Preselio je na ahiret početkom devedesetih godina prošlog stoljeća u Damasku. Bio je major sirijske vojske u rezervi. Kompletno kazivanje o Elezovom herojstvu na S.frontu i jednom dijelu njegovog života koji uistinu dojmi lahko možemo naći u knjizi DIE BOSNIAKEN

KOMMEN , od Wenera S.

Na kraju možemo kazati da je fascinantno koliko malo podataka imamo o svemu ovome, a s druge strane koliko to s historijske tačke gledišta i nije daleko, ali je zaista važno i bitno. Oživljavajući uspomenu na ovako važne stvari i događaje nama kao narodu može se slobodno reći u najmanju ruku koristi. Doprinosi osvješćenju i samopouzdanju. Doprinosi uvjerenju nama samima i dobro dođe kao argument drugima da smo mi bili dio Evrope i da smo to i danas. Bili smo sudionici i učesnici u njenoj historiji. Danas nam mnogi to pokušavaju osporiti. Nakon Andaluzijskih džamija koje su poružene u vrijeme Prvog svjetskog rata džamija u Logu pod Mangartom bila je možda najzapadnija Allahova kuća gdje se slavilo i spominjalo Njegovo ime. Sa njene male munare odzvanjale su riječi tevhida, riječi koje Bošnjaci i danas u srcu nose i s ponosom izgovaraju.

(NAPOMENA

Većina podataka navedenih u tekstu su iz knjige **Ahmeda Pašića ISLAM IN MUSLIMANI V SLOVENIJI**).

SPISAK BOŠNJAKA AUSTROUGARSKE VOJSKE POGINULIH NA SOŠKOM FRONTU 1915 - 1917

VOJNO GROBLJE "LOG POD MANGARTOM" SLOVENIJA

REDOSLJED TABBELE:

redni broj broj leševa rod vojske, IME I PREZIME vojna jedinica datum pogibije
broj groba u grobu čin (regimenta)

Grupa I

Grupa II

Grupa III

1. 20 1 pješadinac Adam Jurković B.h.4/4 K ?
2. 202 1 pješadinac Avdo Čolaković B.h.4/4 K 14.04. 1916
3. 203 1 pješadinac Salko Čupina B.h.4/4 K 16.04. 1916

Grupa IV

4. 216 1 pješadinac Adam Knežević B.h.4 26.04. 1916
5. 229 1 pješadinac Bećir Prdavac B.h.4 07.05. 1916
6. 230 1 pješadinac Abid Čolić B.h.4 04.05. 1916
7. 239 1 pješadinac Ferhat Lukavac B.h.4 12.05. 1916
8. 243 1 pješadinac Hamid Gakić B.h.4 10.05. 1916
9. 249 1 pješadinac Alija Ljubović B.h.4 12.05. 1916
10. 251 1 pješadinac Avdo Hebibović B.h.4 16.05. 1916
11. 252 1 pješadinac Juso Klepo B.h.4 17.05. 1916
12. 253 1 pješadinac Ismet Krilić B.h.4 17.05. 1916
13. 260 1 pješadinac Muho Supa B.h.4 25.05. 1916
14. 267 1 desetar Ahmed Kazazić B.h.4 07.06. 1916
15. 294 1 pješadinac Dervo Kazić B.h.4 28.07. 1916
16. 300 1 pješadinac Ahmet Rizvanović B.h.4 10.08. 1916
17. 302 1 pješadinac Ibro Vidimtić B.h.4 13.08. 1916
18. 303 1 pješadinac Alija Voloder B.h.4 13.08. 1916
19. 305 1 pješadinac Suljo Skender B.h.4 15.08. 1916
20. 306 1 pješadinac Mustafa Popo B.h.4 19.08. 1916
21. 309 1 pješadinac Latif Habibija B.h.4 26.08. 1916

Grupa V

22. 323 1 pješadinac Omer Omanović B.h.4 13.09. 1916
 23. 324 1 pješadinac Mujo Pašić B.h.4 13.09. 1916
 24. 325 1 pješadinac Osman Lizde B.h.4 13.09. 1916
 25. 326 1 pješadinac Ibro Brkan B.h.4 13.09. 1916
 26. 327 1 pješadinac Hasan Đukić B.h.4 13.09. 1916
 27. 328 1 pješadinac Durak Ćorić B.h.4 13.09. 1916
 28. 351 1 pješadinac Ramo Velagić B.h.4 16.09. 1916

 29. 352 1 pješadinac Osman Isić B.h.4 16.09. 1916
 30. 354 2 pješadinac Ibro Ferizović B.h.4 18.09. 1916
 31. 354 " desetar Ibro Balić B.h.4 17.09. 1916
 32. 355 2 pješadinac Muharem Dulić B.h.4 17.09. 1916
 33. 355 " desetar Hamdija Kreso B.h.4 16.09. 1916
 34. 356 2 poddesetar Alija Bašić B.h.4 16.09. 1916
 35. 356 " pješadinac Zajko Plačo B.h.4 16.09. 1916
 36. 360 2 pješadinac Omer Suko B.h.4 16.09. 1916
 - ? 360 " pješadinac Miyo Bajgarić B.h.4 16.09. 1916
 - ? 361 2 pješadinac Durek Ćosić B.h.4 16.09. 1916
 37. 361 " pješadinac Mustafa Sefić B.h.4 16.09. 1916
 38. 374 2 desetar Alija Bulzolya B.h.4 16.09. 1916
 39. 374 " pješadinac Mujo Bjelavac B.h.4 16.09. 1916
 40. 375 2 pješadinac Avdo Goleš B.h.4 16.09. 1916
 41. 375 " pješadinac Imšir Halak B.h.4 16.09. 1916
 42. 376 1 pješadinac Hasan Đogić B.h.4 16.09. 1916
 43. 379 1 pješadinac Musa Tukan B.h.4 27.09. 1916
 44. 384 1 pješadinac Ahmed Kosić B.h.4 09.10. 1916
 45. 385 1 lovački bat. Alija Saljić B.h.F.J.B.8 09-10. 1916
 46. 386 1 lovački bat. Hamid Barić B.h.F.J.B.8 09.10. 1916
 47. 391 1 desetar Salko Gabela B.h.4 11.10. 1916
 48. 403 1 pješadinac Halil Krujčević B.h.4 14.10. 1916
 49. 404 1 pješadinac Ahmet Sarajlić B.h.4 11.10. 1916
 50. 408 1 pješadinac Sunje Ramo B.h.4 04.10. 1916
 51. 413 1 pješadinac Ibro Kulašin B.h.4 27.11. 1916
 52. 414 1 pješadinac Salko Pezić B.h.4 07.12. 1916
 53. 415 1 pješadinac Ibro Rahinić B.h.4 08.12. 1916
 54. 417 1 poddesetar Selim Dahalić B.h.4 11.12. 1916
- ## Grupa VI
55. 423 1 pješadinac Osman Dedić B.h.4 08.01. 1917
 56. 424 1 pješadinac Hamid Jojić B.h.4 08.01. 1917
 57. 430 2 pješadinac Latif Berbić B.h.4 19.01. 1917
 58. 430 " pješadinac Hasan Pračić B.h.4 10.01. 1917
 59. 431 1 pješadinac Mustafa Nesimović B.h.4 19.01. 1917
 - ? 435 2 pješadinac Saljo Obradović B.h.4 20.01. 1917
 60. 435 " pješadinac Hakija Smajić B.h.4 29.01. 1917
 61. 437 2 pješadinac Šaban Hajdarević B.h.4 03.02. 1917
 62. 437 " pješadinac Agan Dedić B.h.4 07.02. 1917
 63. 440 2 pješadinac Redžo Ramić B.h.4 07.02. 1917
 - ? 440 " pješadinac Mnjo Dramalya B.h.4 07.02. 1917
 64. 442 2 pješadinac Hasan Kovačević B.h.4 10.02. 1917
 65. 442 " pješadinac Ahmet Engelnović B.h.4 16.02. 1917
 66. 443 2 pješadinac Ibro Hajdarević B.h.4 25.02. 1917
 67. 443 " pješadinac Ramo Masleša B.h.4 17.02. 1917
 68. 451 2 pješadinac Alija Ramić B.h.4 28.03. 1917

69. 451 " pješadinac Huso Miletić B.h.4 01.04. 1917

70. 456 2 pješadinac Kaml Smajić B.h.4 04.04. 1917

72. 456 " pješadinac Ahmet Mujanović B.h.4 04.04. 1917

73. 457 2 pješadinac Osman Puzić B.h.4 06.04. 1917

74. 457 " pješadinac Mujo Poljaković B.h.4 06.04. 1917

458 6 pješadinac Franc Krovatin Ldst.B.40 06.04. 1917

75. 458 " pješadinac Abid Kadžić Ldst.B.40 09.04. 1917

76. 458 " pješadinac Salko Hodžić Ldst.B.40 09.04. 1917

? 458 " pješadinac Bajo Mehičić Ldst.B.40 09.04. 1917

77. 458 " pješadinac Mujo Mujičić Ldst.B.40 09.04. 1917

78. 458 " pješadinac Hasan Kulenović Ldst.B.40 09.04. 1917

79. 462 2 pješadinac Mujo Sejfija B.h.4 06.04. 1917

80. 462 " pješadinac Mehmed Silajdžija B.h.4 12.04. 1917

81. 463 2 pješadinac Salko Pajić B.h.4 06.04. 1917

463 " pješadinac unbekannt 21.04. 1917

82. 467 2 pješadinac Salih Deliće B.h.4 24.04. 1917

83. 467 " pješadinac Mumin Marić B.h.4 19.04. 1917

84. 482 2 pješadinac Ahmet Kaltak B.h.4 14.06. 1917

482 " pješadinac Vaso Vijičić B.h.4 20.06. 1917

Grupa VII

491 2 pješadinac Ivo Penava B.h.4 08.07. 1917

85. 491 " pješadinac Sabro Handan B.h.4 08.07. 1917

493 2 pješadinac Wancel Havliček ? 11.07. 1917

86. 493 " pješadinac Bešir Helib B.h.4 16.07. 1917

87. 495 1 pješadinac Suljo Omanović B.h.4 24.07. 1917

88. 504 1 pješadinac Derviš Duran B.h.4 13.08. 1917

89. 509 1 pješadinac Sabit Šehović B.h.4 20.08. 1917

90. 510 2 pješadinac Ahmed Džina B.h.4 21.08. 1917

91. 510 " pješadinac Hamit Clavuškić B.h.4 21.08. 1917

92. 524 1 pješadinac Hassin Muminović B.h.4 04.10. 1917

93. 560 1 pješadinac Hamo Spahić B.h.3 31.10. 1917

U mirno vrijeme u austrougarskoj vojsci postojala su 4. BiH puka i 1. Lovački bataljon.

B.h.1 - domicil Sarajevo

B.h.2 - domicil Banjaluka

B.h.3 - domicil Tuzla

B.h.4 - domicil Mostar

SLIKOM SA SOŠKOG FRONTA

Za bosnjackim borcima na jednom mostu je ostao prepoznatljivi bosanski grb

Borci

Bosnjaci na frontu

Car u posjeti Bosnjacima

Convalescing officers of the BH infantry The Leutnant standing on the far right is Leo Wittmann

Po stijenama se i danas mogu na i mnogi uklesani znakovi o BH regimntama

Prva borbena linija

Tragovi bosnjacke vojske

Spomenik u Logu pod Mangartom braniocima Rombona - Jedan jod dva vojnika je Bosnjak

19. avgust 2002

drugorazredni državljani

Minaret nad Alpami

Ali H. Žerdin

Ali poznate evropsko prestolnico, ki nima mošeje?

Nekoč zdavnaj je minaret že metal senco na idilično slovensko alpsko pokrajino. Res je, da ni bil pretirano eleganten. Izgledal je nekoliko čokato. A bil je čisto pravi; celo polmesec in zvezdo je imel na vrhu kakšnih deset metrov visokega stolpa. Ob minaretu je stala molilnica, prekrita s precej bolj elegantno kupolo. V idilični alpski dolini, v osrčju Julijskih Alp, kakšnih sto metrov od Spodnjega Loga in streljaj od Loga pod Mangartom so si bošnjaški borci leta 1916 postavili mošejo. Bila je prva svetovna vojna, Avstroogrška je mobilizirala vse, kar se je mobilizirati dalo, tudi Bošnjake. Bošnjaki so bili med prvo svetovno vojno - tako kot Slovenci - topovska hrana. Visokokalorična topovska hrana. Veljali so za neustrašne borce. In ker so neustrašni borci potrebovali duhovno oskrbo, so si sredi idilične alpske doline, nedaleč od Mangarta, tretje najvišje slovenske gore, postavili mošejo. Avstroogrška je bila morda ječa narodov, a Bošnjakom, ki so veljali za vojaško elito, so omogočili postaviti mošejo. Konec koncev, tudi ruski ujetniki so si pod Vršičem lahko postavili kapelico.

Samo na Rombonu je padlo okrog 400 Bošnjakov; ti so danes pokopani v Logu. *"To je vojaško pokopališče. In vsi pokopani ležijo pod katoliškim križem. Ko sem bil pred dnevi v Logu, sem videl, da je precej imen muslimanskih. Zakaj jim niso postavili islamskih nagrobnikov?"* se sprašuje **Ahmed Pašić**, 25-letni Jeseničan, sicer avtor knjige o islamu v Sloveniji, ki bo čez nekaj tednov prišla iz tiskarne. Bošnjaki so med prvo svetovno vojno molilnice postavili še v nekaterih krajih ob Soči. V Ljubljani pa so bošnjaški vojaki molili v Križankah.

Ob koncu vojne, ko so v Log vkorakali Italijani, so mošejo sesuli. Pač, Italija, ki je bila na strani zmagovalcev prve svetovne vojne, je bila do mošeje dramatično manj tolerantna kot poražena Avstrija. Ostale so le fotke. Par se jih je ohranilo v Logu pod Mangartom. Na imeniten primerek so naleteli tudi zbiralci in raziskovalci, zbrani v Društvu soška fronta; fotko mošeje, ki je nekoč stala sredi Alp, so razstavili na portalu www.soskafronta.com. Minaret je padel leta 1918.

Okrog pol stoletja kasneje, leta 1967, so predstavniki v Sloveniji živečih muslimanov začeli razmišljati o postavitvi mošeje v Ljubljani. Da ne bo nesporazuma; ljudje, ki so leta 1967 začeli s pobudo za postavitvev mošeje, niso potomci bošnjaških borcev, ki so se za koristi skupne monarhije junaško in neuspešno tolkli na soški fronti. Večina se jih je v Slovenijo naselila po drugi svetovni vojni. In večina jih je živela od dela v najbolj napornih industrijskih ali rudarskih obratih. Leta 1969 so v Sloveniji živeči muslimani napisali prvo uradno pobudo za postavitvev mošeje. Potem pa so čakali. In čakali. Ter čakali. In dočakali. Ljubljanske mestne oblasti so pristale, da bi mošejo postavili v bližini ljubljanskih Žal. Islamska verska skupnost je leta 1981 na ljubljanski Grablovičevi ulici kupila hišo in si v njej uredila začasno molilnico ter ostale prostore skupnosti. Leta 1982 pa so začeli s pripravami idejnih načrtov; k načrtovanju objekta pa so pritegnili tudi slovenske arhitekte. Do leta 1991 se je zdelo, da bi bil najbolj primeren načrt, ki ga je pripravil arhitekt **dr. Fedja Košir**. Potem pa je ljubljanska mestna oblast spremenila prostorske načrte za

območje Žal. Mošeje ni bilo več. No, reči, ki so se sredi devetdesetih muslimanom zgodile v Sloveniji, so v primerjavi s tistim, kar se jim je dogajalo v Bosni, komaj opazne. Mošeja je izginila zgolj z zemljevida.

Slovenska islamska skupnost pa je začela iskati novo zemljišče.

Leta 1999 so ljubljanskim mestnim oblastem predlagali, da bi mošejo postavili v južnem ljubljanskem predmestju, med Cesto dveh cesarjev in rečico Mali graben, na območju, kjer so sicer predvidene parkovne površine (vendar parkovne površine ne uspevajo, ker so kultiviranje zemljišče prevzeli vrtničarji). Mestni urbanisti so ocenili, da bi bilo mošejo možno vključiti v zeleno in parkovno zemljišče ob Malem grabnu. Z oceno mestnih urbanistov pa se postopki šele začno. Mestni svet je maja lani sprejel osnutek prostorskega dokumenta, ki predvideva postavitev mošeje ob Cesti dveh cesarjev. Novi prostorski dokumenti so bili junija lani javno razgrnjeni, v islamski skupnosti pa so pričakovali, da bodo jeseni v zemljišče na robu Ljubljanskega barja že lahko zabodli prvo lopato. A se to ni pripetilo. Zdi se, da so se zdele pripombe občanov, ki so nastale ob razgrnitvi prostorskih dokumentov, mestnim oblastem tako utemeljene, da se lani jeseni ni zgodilo nič. Pripombe pa so bile, denimo, tele: *se zavedamo bolezni, ki bi jih lahko prinesle večje skupine islamskih vernikov, ki bi prihajali iz Meke in drugih romarskih krajev? Kaj bo s hrupom iz minaretov? Slovenci smo imeli z muslimani bridke izkušnje že v času turških vpadov. Kaj jih bomo sedaj pustili, da korak za korakom islamizirajo Slovenijo? Izgradnja minaretov je kulturni tujek za alpsko deželo. Muslimani so odprti in prijazni samo toliko časa, dokler ne dobijo svoje oblasti. Potem pa postanejo fanatiki.*

Urad ljubljanske županje si je zadal neskončno težko nalogo. Sklenil je, da bo na pripombe, ki so nastale med razgrnitvijo načrtov, utemeljeno odgovoril. Najprej so angažirali izvedenca za urejanje prostora. Ta je mestnim oblastem povedal, da načrtovanje islamskega verskega in kulturnega projekta ni zgolj običajno prostorsko in urbanistično vprašanje. In ker politični slog ljubljanske županje **Viktorije Potočnik** temelji na tem, da je treba o vsaki stvari poiskati konsenz, zdaj islamska skupnost čaka na utopični trenutek, ko naj bi bil konsenz dosežen. Islamska skupnost in vladni urad za verske skupnosti naj bi pomagala pri pisanju odgovorov na vsa mogoča vprašanja, ki brnijo po glavah tistih, ki so proti postavitvi mošeje. Vladni urad za verske skupnosti pa za zdaj ni pokazal kakšnega posebnega interesa, da bi ljubljanskim mestnim oblastem pomagal pri projektu, ki je, če sledimo črki zakona, v resnici urbanističen. Pač, mestna občina mora potrditi prostorske dokumente. In državna oblast tu težko pomaga.

Zato pa je mestni oblasti nekaj vprašanj postavil nek drug državni organ, urad varuha človekovih pravic. Varuh Matjaž Hanžek je od ljubljanske županje zahteval poročilo o tem, kaj se dogaja s prostorsko dokumentacijo, brez katere prve lopate za mošejo ne bo mogoče zasaditi v barjanska tla. Ljubljanska županja Viktorija Potočnik pa je pred mesecem dni varuhu odgovorila, da so pri tej specifični nalogi urbanistično - prostorski elementi podrejeni političnim in sociološkim vprašanjem, zato zadeva teče počasneje. *"Glede na tradicionalno dokaj ekskluzivistično kulturno klimo in etnično homogenost je nenavajenost ljudi v Sloveniji in tudi v Ljubljani na drugačne kulturne in verske prakse ter objekte pri nas dejstvo. Zaradi tega je pri nekaterih ljudeh ob stiku z nepoznanimi kulturnimi običaji ali verskimi obredi včasih mogoče zaznati vznemirjenost, morda celo nelagodje, ki ni nujno izraz nestrpnosti. Zaradi nemalokrat precej grobe, celo primitivne medijske obdelave teh občutljivih tem, se lahko ti občutki stopnjujejo oz. razvijejo v nelagodje in celo strah. Na take znake nelagodja se je treba odzvati strpno in na primerni strokovni in institucionalni ravni,"* je v povzetku pisma županja Viktorija Potočnik napisala varuhu Matjažu Hanžku.

Skratka, strpno, strokovno in na primerni institucionalni ravni. Z drugimi besedami: ne še zdaj. Prosim, ne zdaj, ko so pred vrati lokalne volitve. Trenutek še ni povsem dozorel ...

Paradoks ocene, da ima Ljubljana dokaj *ekskluzivistično kulturno klimo*, je seveda v tem, da to ekskluzivistično občestvo na lokalnih volitvah potem največ glasov namenja liberalni demokraciji,

ki sebe razume diametralno nasprotno. Možni sta le dve razlagi tega paradoksa. Možno je, da klima ni tako zelo ekskluzivistična. Možno pa je tudi, da stranka liberalne demokracije ni tako zelo liberalno-demokratska, kot bi človek lahko sklepal iz imena.

Da pa bi bila debata o mošeji še naprej strpna in na primerni strokovni ravni, zastavljamo vprašanje iz podnaslova: ali poznate kakšno evropsko prestolnico, ki nima mošeje? Po svetovnem spletu smo prevozili več tisoč kilometrov, a je bilo potovanje nesmiselno. Edina prestolnica brez mošeje, ki smo jo obiskali med virtualnim potovanjem po Evropi, je Ljubljana.

Džamija, nein danke!

Pripombe občanov, ki so nastale ob razgrnitvi prostorskih dokumentov v Ljubljani, kjer je bilo predvideno, da bi na barju postavili džamijo.

"Se zavedamo bolezn, ki bi jih lahko prinesle večje skupine islamskih vernikov, ki bi prihajali iz Meke in drugih romarskih krajev? Kaj bo s hrupom iz minaretov? Slovenci smo imeli z muslimani bridke izkušnje že v času turških vpadov. Kaj jih bomo sedaj pustili, da korak za korakom islamizirajo Slovenijo? Izgradnja minaretov je kulturni tujek za alpsko deželo. Muslimani so odprti in prijazni samo toliko časa, dokler ne dobijo svoje oblasti. Potem pa postanejo fanatiki."

Trboveljska džamija, ki je ni bilo

Kako zasavski islamski skupnosti preprečujejo gradnjo stanovanjsko-poslovnega objekta

Ibro Husić, predstavnik trboveljskega odbora islamske skupnosti pred "džamijo"

V prvi avgustovski številki revije Demokracija je **A. K.** pod fotografijo s preprogami obložene sobe zapisal: "V Trbovljah so zgradili "džamijo" brez dovoljenj." Toda v Trbovljah sploh ni džamije! Niti ni več stare hiše s hišno številko Neža 19, ki so jo zasavski verniki islamske skupnosti kupili leta 1994. Na omenjeni fotografiji pa so prostori ljubljanske islamske skupnosti in ne trboveljskega "sakralnega objekta", kot ga imenujejo v članku. Če nadaljujemo branje novinarskega prispevka, izvemo: "Muslimanska verska skupnost je pred dobrim mesecem dni v Trbovljah začela graditi muslimanski verski objekt ali po domače džamijo." To, da je skupnost začela graditi objekt, drži, toda ne džamije, ampak stanovanjsko-poslovno zgradbo. Gre torej za zavajanje javnosti ali za površnost novinarja?

Predstavnik trboveljskega odbora islamske skupnosti **Ibro Husić** ne razume, od kod je prišel podatek o gradnji džamije: "Džamijo naj gradi tisti, ki ima denar. Dobili smo dovoljenja za stanovanjsko-poslovni objekt. Sledili bomo vsakemu milimetru projekta, ki ga je odobrila država." Zgodba se je začela pred osmimi leti, ko so zasavski muslimani prvič zaprosili za gradbeno dovoljenje. Pred tem so za večje verske praznike najemali trboveljske dvorane. Po dolgih letih papirne vojne so pridobili lokacijsko dovoljenje, pred kratkim pa tudi gradbeno dovoljenje. "Preden smo začeli graditi, smo o tem obvestili statistični urad in inšpektorat, pa nihče ni rekel, da ne smemo graditi," pravi Ibro. Staro hišo so verniki podrli sami, temelje pa je zabetoniralo podjetje Orbih. Toda, kot pravi predstavnik republiškega inšpektorata za okolje in prostor **Igor Prašnikar**, gradbeno dovoljenje še ni pravnomočno: "Lokacijskega dovoljenja ni več mogoče izpodbijati, na gradbeno pa se je pritožil sosed. Islamska skupnost je začela graditi prezgodaj." Omenjeni sosed, upokojenec **Jože Bukovec**, je navezal stik tudi s poslancem SNS **Bogdanom Barovičem** (na volitvah je nastopal pod geslom *Vrnimo Trbovlje nazaj v Slovenijo*), ta pa je ministrstvo za okolje in prostor vprašal, zakaj inšpekcijske službe ne opravljajo dela tako, kot je treba. Pravi še, da mu je vseeno, ali gre za džamijo ali za katoliško cerkev: "Gre za to, da če so dobili dovoljenje za poslovni

objekt, naj bo to poslovni objekt. Če pa odgovorna oseba javno izjavi, da bo to verski objekt, se morajo ustrezni organi pravočasno odzvati." Z izjavo je mišljeno to, da je predsednik trboveljskega odbora islamske skupnosti **Hamdija Hatić** nekoč za Mladino in Delo dejal, da bodo po potrebi verske obrede izvajali tudi v klubskih prostorih, pisarni ali hišniškem stanovanju. "Za muslimana ni prostora, kjer ne bi mogel moliti. Zdi se mi, da je bolje, da molimo, kakor da se kregamo," pojasnjuje **Ibro Husić**. Kakor koli že, izdana je bila odločba o ustavitvi gradnje in ta stoji vse do danes.

Strah pred drugačnostjo

Poslanec Barovič se, ravno tako kot revija Demokracija, v negotovanju glede "sakralnega" objekta v Trbovljah sklicuje na okoliške prebivalce. Toda večina na Neži živečih Trboveljčanov je presenetila s pozitivnim odnosom do gradnje. **Simon Skrbenik** (Neža 21) je dejal, da za islamsko skupnost komaj vedo, saj so njeni pripadniki skorajda neopazni. Tudi v neposredni bližini stanujoča družina (Neža 20 A) nima nič proti gradnji, ker nimajo nobenih slabih izkušenj z islamsko skupnostjo. Starejša gospa **Čeperlinova** (Neža 18) pa je dejala, da jih celo podpira, kajti z "islamskimi" sosedi je zelo zadovoljna - med drugim ji pomagajo pri hišnih opravilih. Zanimivo je, da se odpor proti muslimanom povečuje z oddaljenostjo od stavbe. Tako **Marija Ferme** (Neža 9) meni, da dokler se bodo obnašali tiho, je nič ne motijo: "Če pa bo džamija, sem izrecno proti. Džamija ne sodi v naš okoliš." **Marija Brumen** (Neža 28) pa trdi, da so pri njih doma vsi proti: "Zato, ker ne bo več miru. Ker bo to njihovo cviljenje, veliko prometa ..." Na vprašanje, ali je že kdaj slišala koga cviliti v stavbi, kjer so se muslimani še pred kratkim zbirali, pa je odgovorila, da ne. Štiriinpetdesetletno **Jožico Čop** (Neža 15) poleg tega, da imajo muslimani svoje posebne verske obrede, moti to, da so ji predstavniki islamskega odbora skorajda ukradli pojoči božični venček. Kako ve, da so bili to oni? "Jaz že vem," je dejala.

Nekaj jih je takih, ki ne vedo natančno pojasniti, zakaj jih novi objekt sploh moti. Protagonista boja proti gradnji, že prej omenjenega Jožeta Bukovca, pa nam je uspelo priklicati po telefonu ravno med verskim romanjem. Najbolj ironično je, da njegova hiša stoji čez cesto, stran od bodočega poslovno-stanovanjskega objekta, da nima niti centimetra zemlje, ki bi mejila z zemljiščem muslimanskega odbora, z njegovih oken je sicer vidna parcela, kjer bo stal objekt, toda jasen pogled preprečuje drevored pred hišo. "Dobil sem grozilno pismo, kjer piše, naj pustim njihovo vero pri miru in naj pogledam svojo krščansko in naj se pazim," je dejal. Husić zanika, da bi mu poslali kakršno koli pismo: "Če bi mu hoteli kaj narediti, bi to v teh letih že storili. Mi gremo po zakonski poti - gre nam za pravico!" Bukovec trdi, da so predstavniki islamske skupnosti parkirali na njegovem zemljišču. Husić pravi, da so, takrat, ko so od Bukovca dobili prvo pritožbo iz leta 1995, o tem obvestili vse člane skupnosti, ti pa potem niti z enim kolesom niso več zapeljali na njegovo zemljišče: "Naj pokaže registrske številke avtomobilov, zelo hitro bomo ugotovili, da to nismo bili mi. Drugače imamo predvidenih deset parkirnih mest na svojem zemljišču, več jih tudi ne potrebujemo" Bukovec zatrjuje, da si želi samo mir: "Veste, imam bolno ženo. Menim tudi, da gre za korupcijo na občini. Krščanske cerkve desetletja čakajo na dovoljenja, ti pa so ga kar takoj dobili." Miru si želijo tudi v trboveljskem odboru, kjer po osmih letih boja za svoj prav že rahlo obupujejo. Dokumentacija za gradnjo je člane stala okrog osem tisoč mark - denar, ki ga je približno 800 zasavskih članov zbralo s prostovoljnimi prispevki. Stene jame se zaradi neurij rušijo, izkopana zemlja pa lahko vsak hip zdrsne na cesto. Ibro Husić se sprašuje, kdo bo prevzel odgovornost za to: "Ves čas smo bili tiho. Čeprav nismo kriminalci ali kaj podobnega ... Imamo vse račune poravnane. Zdaj pa potrebujemo pomoč, molimo in prosimo javnost za razumevanje ..."

Ksenja Hahonina

Navidezno sožitje v Velenju

Pod površino prijazne strpnosti

Nijaz ef. Salkić, vodja islamske skupnosti v Velenju v mesdžidu na Partizanski ulici

Velenje, nekoč ponos socialističnega razvoja, je mesto, ki je nastalo po načrtu. Odgovorni so se pač odločili, da je dovolj lignita za rast in razvoj srednje velikega kraja. In se je začelo, mesto je dobilo ulice, bloke, zelenice, nov urbanistični načrt, rudarji pa niso več živeli v kasarniških stavbah s svinjakom in kurnikom, pač pa v velikih in snažnih stanovanjih. Število prebivalcev je naglo naraščalo; leta 1948 je imelo Velenje dobrih 1000 prebivalcev, štirideset let kasneje jih je štelo že skoraj 30.000. Vsa ta množica gomazečih in pridnih delavskih rok se je morala v Velenje priseliti, veliko jih je prišlo iz Slovenije, veliko pa tudi iz republik nekdanje Jugoslavije. Narodno pestra sestava nekdanje rudarskega mesta je seveda bistvena za razumevanje tukaj delujoče islamske skupnosti. Večina "velenjskih" muslimanov je v mesto prišla skupaj z drugimi prebivalci, v mestu so že nekaj desetletji, ustvarjajo in živijo skupaj z drugimi Velenjčani. *"S Slovenci nimamo nikakršnih težav," pravi Nijaz ef. Salkić, vodja islamske skupnosti v Velenju. "Muslimani so se v Šaleško dolino začeli priseljevati v šestdesetih letih, najprej so delali predvsem v rudniku, kasneje, ko so v mesto prišle njihove družine, pa tudi v Gorenju in še kje. Velika večina jih je ostala tukaj, sedaj v Velenju raste že tretja generacija. Na začetku so bili muslimani neizobraženi delavci, danes so med nami tudi izobraženi posamezniki, profesorji. Po mojem v Velenju in njegovi bližnji okolici živi okoli 3000 muslimanov, aktivnih in pravih vernikov pa je od 500 do 600, čeprav je točno številko težko ugotoviti."* Muslimani so si prvo molilnico uredili v Vegradovem samskem domu, kasneje so najeli prostore v stavbi Ljudske univerze, pred dobrimi petimi leti pa so se preselili na Partizansko ulico, v hišo, zraven katere je zrasel manjši verski objekt, mesdžid, kakor verskemu objektu brez minareta pravijo muslimani. Zgradili so ga s prispevki vernikov, *"muslimani smo namreč prepričani, da po naši smrti na zemlji ostanejo samo naša dobra dela, zato je pomoč ali denarni prispevek pri gradnji verskega objekta največji izraz globoke vere vsakega vernika"*. V objektu muslimani molijo, moški in ženske so seveda ločeni, v njem pa je tudi učilnica, kjer potekajo verouk in druge dejavnosti. Zanimivo je, da sta se vpliv in moč islamske skupnosti najbolj povečala med vojno v Bosni, kar je po svoje logično. K temu niso prispevali samo begunci, ampak tudi potreba po boljšem organiziranju. Islamska skupnost je pomagala ljudem, ujetim med puškine cevi, v Bosno je pošiljala hrano, denar in pomoč. A zgodba se je sedaj obrnila, v skupnosti ni toliko vernikov kot pred leti, *"sodobni čas nekako ni naklonjen verskim skupnostim"*.

Sobivanje, kakor Salkić imenuje življenje v okolju, drugačnem od njih, ni le navidezno. V zadnjih letih so doživeli le en pravi, čeprav majhen, minoren incident. Pred leti so muslimani v športni dvorani v Vinski Gori priredili hatmo, nekakšen ritual prehoda, ki je, tako od daleč, podoben katoliški birmi. *"Slavljenci, torej tisti, ki so najmanj pet let obiskovali verouk, ki so se naučili moliti, spoznali koran, arabsko pisavo in podobno, na takšen dogodek navadno povabijo vse svoje znance. Ker je bilo na hatmi veliko ljudi, smo se odločili, da jo priredimo v večji dvorani. Na slovesnosti ni bilo nobenih težav, se je pa kasneje v lokalnem tedniku pojavilo neko pismo, kjer so nas obtoževali, da smo v Vinski Gori tudi obrezovali, kar seveda ne drži."* Pisanje naj bi bili spodbudili sedaj že pozabljeni **Štormanovi** republikanci, vendar islamska skupnost nanj ni odgovarjala. *"V Velenju nikoli nismo imeli težav, z Ljudsko univerzo smo dobro sodelovali, podobno je z obema sosedoma. Z njima gremo večkrat na kavo, se pogovarjamo, redno srečujemo. Enako je z mestnimi oblastmi, sam sem se večkrat sestal z županom, sodelovali smo tudi na festivalu Kunigunda, na okrogli mizi v knjižnici Ivana Napotnika."* V mestu pa o "aktivnem sobivanju" kroži anekdota. Med gradnjo prizidka na Partizanski ulici naj bi se bili rudarji globoko pod zemljo pogovarjali o minaretu in se nazadnje odločili, da je bolje, da ga ni, velenjska politika se je pač zmeraj delala v rudniku. *"Minaret mi daje občutek svobode, kadar slišim poziv k molitvi, se počutim svobodnega. Sicer pa menim, da je v Velenju bolje, da smo brez minareta, kot da bi imeli zaradi njega težave. Na začetku bi bolj od minareta potrebovali kakšno športno igrišče, na katerem bi se lahko zbirali mladi, da se*

jih ne bi toliko izgubilo na napačnih življenjskih poteh. Je pa žalostno, da v Sloveniji še ni džamije, mislim, da Slovenci sami niso proti njej, samo čas in politika še nista prava," v spravljivem tonu pojasnjuje Salkić. Njegova spravljivost je posledica nekega drugega fenomena. Čeprav muslimani v Velenju vseskozi poudarjajo, da živijo v strpnem okolju, tam vseeno obstaja prikrito in zadušeno sovraštvo. Če se verniki sami zavedajo, "da bi minaret lahko povzročil težave", kakšne verske strpnosti in pravega dialoga seveda ni. V mestu pod prijazno površino verske strpnosti buhti kup stereotipov in ksenofobičnih predstav, pa čeprav zelo redko udarijo na plan.

Jure Trampuš

Posted: 09.09.2005 12:52:44 Post subject:

Na didovom grobu

Družina Meter-Jeličić iz Bosne je še predvsem preko družinskega prijatelja in rojaka dr. Joza Džamba (tistega, ki je zaslužen za skorajšnjo razstavo Muze na fronto! v Kobaridu) že veliko let iskala grob svojega deda Jure Meta. Mittelbreth (Log pod Mangartom) so iskali po Tirolskem in drugje, dokler se niso obrnili na društvo Soška fronta. In potem je stvar stekla. 4. junija so se zgrnili okrog groba na vojaškem pokopališču v Logu pod Mangartom številni svojci iz Bosne in Hercegovine in Nemčije. Srečanje s komemoracijo, govori, molitvijo in pesmijo je bilo ganljivo in na zavidljivo visoki kulturni ravni. Meni je to sedaj drugi najdeni grob. Takrat sem na glas razmišljal, da bi bilo dobro, če bi nekje našo tovrstno aktivnost objavili, kajti prepričan sem, da je ljudi, ki iščejo grobove padlih svojcev, še veliko. Tudi v ta namen je dr. Jozo Džambo za sarajevsko revijo Svjetlo riječi napisal članek o tem srečanju, ki ga v celoti objavljam. In res! Danes se je javil človek iz Bosne, katerega žena že dolgo išče grob pradeda Stjepana Jurića, za katerega pravzaprav nimajo prav nobenih podatkov. No Stjepan Jurić je na spisku pokopanih v Logu. Če je pravi, bomo še videli.

Na didovom grobu (Dr. Jozo Džambo)

Kada se ratne godine 1917. ramski puk spremao za proslavu Velike Gospe, u selo Podbor stigla je „crna knjiga“ da je 9. kolovoza za Cara i Monarhiju u 36. godini života pao Jure Meter-Jeličić, vojnik 4. bosansko-hercegovačke regimente, i da ga je na zadnje počivalište u mjestu Mittelbreth ispratio vojni kapelan Grabovac. Više ništa. S tom okrutno kratkom viješću morala je obitelj Meter-Jeličić, koja je sada ostala bez sina i oca, „izaći nakraj“ i živjeti dalje s pitanjima bez odgovora: ni zašto je Jure poginuo, ni kako je poginuo, ni gdje je taj Mittelbreth.

Rat se bližio kraju, u zemlji su vladali glad i „španjolska“ bolest, u kuće su stizale i dalje „crne knjige“, ljudi su to prihvaćali sudbinski kao što su prihvatili i propast stare i nastanak nove države i sve nove smrti i crne vijesti. Ali Jure je i dalje živio u sjećanju svoje obitelji koja se nikada nije sasvim pomirila s njegovim nestankom.

I sada, nakon gotovo 88 godina kao odgovor stigla je radosna “knjiga”! Jurin grob nosi broj 501, na grobu stoji željezni križ i na njemu metalna ploča s imenom, datumom pogibije i oznakom vojne formacije poginulog. Zagonetni “Mittelbreth” jest njemački naziv za Log pod Mangartom, mjesto na slovenskoj granici prema Italiji, 10 km sjeverno od Bovca. Naselje u kotlini okruženo je brdima od kojih je jedno, Rombon, mjesto Jurine pogibije, visoko preko 2200 metara. U ovom dijelu vodile su se od 1915. do 1917. u tzv. “Soškoj fronti” teške i krvave bitke između Austro-Ugarske i Italije. Jure je poginuo pred sâm kraj ove bitke.

Vojničko groblje u Logu pod Mangartom nastavlja se neposredno na mjesno groblje i odudara od ovoga vojničkom simetrijom i jednoobraznošću. Za groblje se uzorno skrbe austrijska i slovenska

država, a društvo Soška fronta sa sjedištem u Novoj Gorici brižno prikuplja svu dokumentaciju o ovome kao i o svim drugim spomenima i spomenicima Prvoga svjetskog rata na ovome području.

U subotu, 4. lipnja, na grobu Jure Metera-Jeličića skupila se njegova rodbina iz Bosne, Hrvatske i Njemačke: osmero unučadi, jedan praunuk i još petero drugih iz bliže rodbine. Po prvi puta na Jurinom grobu stajali su njegovi živi najbliži: sa suzama u očima, svijećama, molitvom i grumenom ramske zemlje. S Jurinog groba opet uzet je jedan grumen zemlje za mrtve na groblju u Podboru. Rodbinski "Pokoj vječni" nije mogao biti intimniji i dirljiviji. U obiteljskom ritualu sjećanja pokojnik je bio sasvim bliz – kao da je preminuo jučer.

A da se sva ova priča desila ovako kako se upravo desila, zahvaliti je najviše Vinku Avsenaku, čovjeku zaljubljenom u slovenska brda i prirodu jednako kao i u povijest ovoga kraja. On u Logu pod Mangartom poznaje svaki kamen i svaki grob, on je prvi na Jurinom grobu zapalio svijeću i bio pažljivi gostoprimalac Jurinoj obitelji. Vinku bi, prema njegovim riječima, najveća radost bila bi kada bi i drugim obiteljima mogao posredovati slične susrete. Jer među stotinama grobova u Logu pod Mangartom čitamo imena i prezimena vojnika 4. b.-h. regimente koja je svoje sjedište imala u Mostaru: Mijo Anđelić, Stipo Babić, Marko Barišić, Ivo Bošnjak, Jure Bošnjak, Ilija Brkić, Mate Ćavar, Ivan Drežnjak, Mirko Duvnjak, Andrija Galić, Ante Grabovac, Tomo Grbeša, Anto Jozić, Stjepan Jurić, Nikola Marić, Stjepan Marić, Jozo Milas, Stipo Mišić, Ivo Penava, Ivan Perić, Ivan Petrović, Dobroslav Prskalo, Jure Prskalo, Mate Prskalo, Marko Radić, Mile Rajić, Andrija Šaravanja.

Last edited by Vinko Avsenak on 10.09.2005 21:09:29; edited 1 time in total